

ANTTI PIIPPO

Millä realiteeteilla yritykset tekevät päätöksiään?¹

Elcoteq on reilussa kymmenessä vuodessa kasvanut 170 työntekijän lohjalaisesta pk-yrityksestä yli 16.000 henkeä työllistäväksi globaaliksi Helsingin pörssissä noteeratuksi teollisuuskonserniksi. Olemme vuosien saatossa kasvaneet poikkeuksellisen nopeasti sekä Suomessa että maailmalla. Elcoteqin kaltaisia kansainvälistymällä menestyneitä yrityksiä on ryhdytty kannustamisen sijasta moralisoimaan työpaikkojen siirtämisestä ulkomaille suomalaistyöpaikkojen kustannuksella. Menestystarinoita on paheksuvasti nimitelty milloin Virolmiöksi, milloin Kiina-ilmiöksi.

Kiina-ilmiö -termi olisi ollut syytä jättää alkuperäiseen yhteyteensä eli atomivoimaloiden hallitsemattomaan ydinreaktioon. Presidentti Tarja Halosen Kemijärvellä virittämä uusi Kiina-ilmiön tulkinta yritysten ja kiinalaisten syyllistämiseksi työpaikkojen siirroista johtaa pahasti harhaan. Elcoteq ei tarjoaisi tänä päi-

vänä enää yhtään työpaikkaa Suomessa – mah-
taisiko olla enää olemassakaan – ellemmme olisi
näin voimakkaasti kasvaneet nimenomaan Suo-
men ulkopuolella. On täysin nurinkurista väit-
tää, että tuotannon kasvu esimerkiksi Kiinassa
tai Virossa olisi syy työpaikkojen vähenemiseen
Suomessa.

Kansainvälistymisen pakko selviytymis-
keinona oli meille todellisuutta jo kymmenen
vuotta sitten. Se on tarkoittanut yhtäältä kyvyk-
kyyttä vastata jatkuvasti kiristyvään globaaliin
kilpailuun ja toisaalta kyvykkyyttä tarjota tehok-
kaampaa tuotantoa ja edullisempia hintoja
asiakkaillemme. Elcoteq käänsi, ymmärsi ja si-
säisti globalisaation uhan mahdollisuudeksi.
Uudessa globaalissa taloudessa eivät kuiten-
kaan elä vain yritykset, vaan myös kansakun-
nat. Myös kansallisvaltiot ovat kilpasilla keske-
nään, vaikka sitä ei ideologisista syistä aina ha-
luttaisikaan tunnustaa. Kilpailu työpaikoista ja

¹ Kirjoitus perustuu Turun kauppakorkeakoulussa Kiina-ilmiöstä Suomi-ilmiöön -seminaarissa 20.9.2004 pidettyyn puheenvuoroon.

investoinneista tulee entisestään lisääntymään. Suomi on valtiona tässä kiristyvässä kilpailussa mukana ja mielestäni hyvä niin.

Vaikka paljon valitetaan Suomen kurjaa kohtaloa Kiina-ilmiön kourissa, on tosiasia kuitenkin se, että tähän saakka Suomi on ollut globalisaation suuria voittajia. Kotimaamme on kerännyt verosatoa mahdollisuutensa oivaltaneiden yritysten menestyksestä maailmalla. Yritysten syöllistäminen kasvusta ja työpaikkojen viemisestä ulkomaille onkin mielestäni kaksinaismoralismia ja tuhoisaa yrittäjämapiirille. Suomen tulisi päinvastoin hankkia todellista kansainvälistä osaamista ja ymmärrystä kehitykseen. Tämä ei koske vain yrityksiä vaan myös yhteiskunnallista päätöksentekoa.

Jorma Ollila korosti elokussa Finpron 85-vuotisjuhlassa pitämässään erinomaisessa puheessa sitä, että globalisaatio ei ole nollasummapeliä. On sitkeä myytti, että tuotannon ja tulojen kasvu yhdessä maassa vähentäisi kasvua toisessa. Toinen myytti on se, että yrityksen investoinnit ulkomaille automaattisesti samansuuruisesti vähentäisivät investointeja kotimaassa. Taloushistoria osoittaa, että eri maiden ja talousalueiden kasvut pikemminkin vahvistavat toisiaan. Samalla kun Suomi on hyötynyt globalisaatiosta, on sama kehitys tuonut vaurautta erityisesti ns. BRIC-maissa (Brasilia, Venäjä, Intia ja Kiina). Maailmanpankin arvion mukaan pelkästään Kiinassa yli 400 miljoonaa kansalaista on sitten vuoden 1980 onnistunut nousemaan absoluuttisen köyhyysrajan yläpuolelle. Tälle ilmiölle minäkin ehkä soisin Kiina-ilmiön nimen.

Mutta Kiina-ilmiöstä Suomi-ilmiöön

Suomi on menestynyt hyvin monenlaisissa kilpailukykyvertailuissa, jotka perustuvat arvioon

menneestä. Elintasovertailuissa ei sitten olla-kaan sijoitettu yhtä lähelle kärkeä, ja verokilpailuun ei haluta edes osallistua, vaikka juuri sitä vertailua varmasti tekee tänä päivänä kii-vaasti moni suomalaisyritys. Mielenkiintoista olisikin nähdä, millainen sijoitus saataisiin, jos asioita tuntevilta ihmisiltä pyydetäisiin arviota Suomen asemasta maailmantaloudessa kymmenen vuoden päästä.

Ernst & Youngin tänä vuonna julkaistun selvityksen mukaan Eurooppa on edelleen houkutteleva investointikohde, mutta maiden välisessä vertailussa Suomi ei päässyt lähellekään kärkijoukkoa. Haastatellut yritysjohtajat ympäri maailmaa eivät Suomea edes maininneet. Lie-neekö syynä syrjäinen sijaintimme Venäjän kuppeessa, outo kieli, hankala ilmasto, rappeutuva hyvinvointijärjestelmämme, heikkenevä kansantalouden elatussuhde vai yksinkertaisesti se, etteivät he tienneet tällaista onnelaa olevaan-kaan?

Kun toisaalla Arthur D. Littlen vuonna 2002 tekemässä selvityksessä 'Headquarters are on the move' kysyttiin motiiveja yritysten pääkonttorien sijaintipäätöksille, nousivat viiden kärkeen yritysverotus, osaavien johtajien saata-vuus, elämän laatu, keskeinen sijainti sekä vi-ranomaisten tuki. Maantieteelliseltä sijainnil-taan Suomea ei voi keskeiseksi kehua. Sen si-jaan noihin muihin tekijöihin on mahdollista – ja pitää – vaikuttaa.

ETLAn tuoreen tutkimuksen mukaan Suo-men selkeimmät vahvuudet koskevat ihmisten rehellisyyttä ja luotettavuutta, toimivaa infra-struktuuria sekä yritysten teknologista osaamis-ta. Suurimmat heikkoudet kohdistuivat puoles-taan henkilöverotukseen ja yritysverotuksen ta-soon sekä korkeisiin työvoimakustannuksiin. Valtioneuvoston globalisaatiotyöryhmän välira-portti suosittaa useita konkreettisia toimia Suo-

men aseman parantamiseksi. Mutta selvityksiä ja raportteja alkaa jo olla riittävästi. Lienee johtopäätösten teon ja korjaavien toimien aika.

Mielestäni yksi tärkeimmistä asioista on tarttua nopeasti työpaikkojen houkutteluun ulkomailta Suomeen, joka ansiokkaasti sisältyikin globalisaatiotyöryhmän väliraportin ehdotuksiin. Suurin osa toimista, jotka innostaisivat ulkomaisia yrityksiä tuomaan työpaikkoja ja investointeja Suomeen vahvistaisi myös suomalaisyritysten halua jäädä tänne ja kasvaa täällä. Maamme kykyä houkuttaa työpaikkoja ja yrittäjiä on rehellisesti mitattava, palaute on avoimesti analysoitava sekä julkisesti puitava. Median vastuulla on vahtia, että valtio ryhtyy tarvittaviin toimenpiteisiin.

Monessa muussa Euroopan maassa globalisaatioketkeytyksestä seuraavat johtopäätökset on jo tehty. Kokemuksesta voin kertoa, että monikin maa on ottanut Elcoteqiin yhteyttä ja pyrkinyt aktiivisessa vuorovaikutuksessa tuomaan maataan esille investointi- ja sijaintikohteen sekä selvittämään mahdollisia ongelmia tai esteitä. Elcoteq on tämän vuoden aikana ilmoittanut selvittävänsä pääkonttorinsa ja kotipaikkansa mahdollista siirtämisestä keskiseen Eurooppaan, Unkariin tai Viroon. Lisäksi yhtiö tutkii toista listautumispaikkaa. Yhtiöllä on edelleen vaihtoehto pysyä Suomessa. Tosin siihen sitä ei ole houkuteltu. Sanoisin, päinvastoin.

Mielenkiinnolla noteerasin Ranskan pääministerin Jean-Pierre Raffarinin syyskuussa esitelmän 'Ranska-ilmiön': hallitus ryhtyy aktiivisiin konkreettisiin toimiin työpaikkojen pysyttämiseksi Ranskassa. Karkeistaen ohjelmassa on kyse siitä, että kilpailukykykeskuksissa toimivat yritykset saavat synergiahyötyjä toisistaan mutta myös verohelpotuksia ja tukia valtiolta sillä edellytyksellä, etteivät siirrä toimintaansa ulkomaille.

Toinen viime aikoina mielenkiintoani heittänyt puheenvuoro tuli Yrjö Sotamaalta syyskuun alussa Taideteollisen korkeakoulun lukuvuoden avajaisissa. Hän totesi, että kansainvälistäminen on ehdoton edellytys dynaamiselle, uudistumiskykyiselle ja kansainväliselle huipulle yltävälle toiminnalle. Olen täysin samaa mieltä hänen kanssaan siinä, että Suomen toivo menestyä globaalitaloudessa myös jatkossa on sidoksissa kykyymme kehittää yrittäjyyttä ja kansainvälistymistä.

Euroopan komission julkaisemassa Flash Eurobarometer 146 -tutkimuksessa kysyttiin eurooppalaisilta valitsisivatko he mieluummin palkkatyön vai yrittäjyyden. Suomalaiset ovat kirkkaassa kärjessä: 70 % halusi mieluummin työntekijäasemaan. EU:n keskiarvo oli 49 % ja Yhdysvalloissa vastaava luku oli 37 %. Myös tästä on syytä olla huolissaan.

Kun tarkastellaan niitä realiteetteja, joiden puitteissa yrityksen tekevät päätöksiään on myös arvioitava yritysten moraalialia ja vastuuta, joiden arviointi on viime aikoina ollut kovin muodikasta. Toisaalta nämä teemat valottavat myös keskustelua yritysten päätöksenteosta.

Yrityksillä itsellään ei ole mitään moraalialia. Yrityksen tehtävänä on kasvattaa arvoa ja tuottaa voittoa. Sen sijaan yrityksissä toimivilla ihmisillä on oltava vahva moraalialia. Päätöksiä tekevät ihmiset, joiden on toimittava kussakin maassa sen yhteiskunnan lakien ja hyvien tapojen puitteissa. Moraalitonta ei ole pyrkiä yritystoiminnassa mahdollisimman hyvään tulokseen. Moraalitonta ei ole sekään, että työntekijöille maksetaan lain ja työsopimuksen mukainen palkka, ei enempää. Monet yritykset kuitenkin haluavat palkita työntekijöitään hyvin tehdystä työstä erilaisilla kannustus- ja palkkiojärjestelmillä. Niin tekee myös Elcoteq.

Lehtikeisari Aatos Erkko esitti syksyn alus-

sa Uusimaa-lehden haastattelussa mielipiteenä, että hänestä on 'enemmän kuin luonnollista, että jos yritys tuottaa voittoa, siitä osa menee työntekijöille'. Voiton jakaminen työntekijöille on mielenkiintoinen ajatusleikki: se kai edellyttäisi sitä, että myös mahdolliset tappiot otettaisiin työntekijöiden palkasta. Vieläkö kiinnostaa? Vastuulliset yritykset pitävät hyvistä työntekijöistään hyvää huolta, mutta työntekijällä ei ole yrittäjän eikä yrityksen rahoittajien riskiä. Näin ollen työntekijöille ei myöskään kuulu yrittäjyyden ja riskirahoituksen mahdollisesti mukanaan tuomaa osuutta yrityksen voitosta. Työntekijällä ja yrityksen omistajilla on eri roolit. Epäilen, että liikemiesjournalisti Aatos Erkolla nämä asiat ovat menneet naiivisti sekaisin. Kun hän vielä samaisessa artikkelissa haikailee demarien ja ay-liikkeen ajamien palkansaajarahastojen perään, on syytä havahtua. Palkansaajarahastomalli nikkaroitiin Ruotsissa 70-luvulla sosialisointitarkoituksiin. Sitä tarjottiin myös Suomeen, kun Kalevi Sorsan yritys kahmaista suomalaisia pankkeja, vakuutusyhtiöitä ja teollisuutta valtion omistukseen oli epäonnistunut. On korkea aika kysyä H.C. Andersenin sadun opetuksen mukaisesti missä vaatteissa lehtikeisari oikein keskuudessamme kulkee.

Mainitsin jo sanaparin vastuullinen yritys. Paljon on puhuttu myös yritysten yhteiskuntavastuusta. Termi on huono ja harhaanjohtava. Englanniksi puhutaan corporate responsibility -käsitteestä, joka suoraan viittaa yrityksen vastuuseen. Yhteiskuntavastuu-sana sen sijaan johtaa ajattelemaan, että yrityksellä olisi jokin yleinen vastuu yhteiskunnan toimivuudesta. Näin ei mielestäni voi – eikä tule – olla. Yritykset ovat toiminnastaan vastuussa ensisijaisesti asiakkailleen, rahoittajilleen, omistajilleen ja henkilöstölleen. Viisaat ja vastuulliset yritykset toimivat

eettisesti ja ottavat huomioon sijaintipaikkaansa ympäröivän yhteiskunnan ja konkreettisen ympäristön, mutta yhteiskunnan toiminnasta niillä ei voi vastuuta olla, ei ainakaan parlamentarisessa demokratiassa.

Kun itse tarkistin Kielitoimistosta termin alkuperää, oli mielenkiintoista havaita, että ensimmäinen artikkeliosuma löytyi vuodelta 1981 Hallintolehdestä. Siinä yhteiskuntavastuulla nimenomaan tarkoitettiin valtiolle kuuluvaa yhteiskuntavastuuta! Sittemmin sana ilmestyi uudelleen käyttöön tämän vuosituhannen alussa, ja merkitys olikin yllättäen muuttunut yritysten yhteiskuntavastuuksi. Harmikseni en ole kyennyt identifioimaan, missä ja miten termin uuskäyttö on ideoitu, mutta taitavasta takinkäänöstä on kyse. Vai onko kysymys kukaties Kemijärvi-ilmiöstä?

Kansallinen lainsäätäjä tai kansainvälisellä tasolla kansallisvaltioiden tekemät sopimukset, joko suoraan tai eri järjestöjen kautta, määrittelevät yritysten vastuiden minimitasot. Siten ne luovat edellytykset tasapuoliselle kilpailulle globaalissa taloudessa. Kun aikoinaan patruunat ottivat vastuun koko paikallisyhteisöstä asuntoineen, kouluineen ja kulkuyhteyksineen, ei tämän päivän globaaliryitys voi ottaa vastuuta koko maailmasta. Yritykset eivät kuitenkaan ole vastuuntunottomia – monet yritykset ylittävät lähes säännönmukaisesti lainsäädännön niille määrittelemän minimitason suhteissaan henkilöstönsä, ympäristöön sekä ulkoihin sidosryhmiin. Ne näkevät, että se edistää yrityksen kilpailukykyä ja ehkä jopa vaikuttaa suoraan sen tuottavuuteen. Se on kuitenkin täysin vapaaehtoista ja niin tuleekin olla.

Jos yrityksille halutaan lisää vastuuta, on se siis tehtävä lainsäädännön keinoin. Näin ainakin länsimaisissa demokratioissa, joissa vastuun – myös yhteiskuntavastuun – tulee olla

siellä missä vallankin. Suomessa valta kuuluu kansalle ja sitä edustaa valtiopäiville kokoonnutunut eduskunta. Valtaa on kuitenkin meillä ja monissa muissa Euroopan maissa valunut vuosikymmenien saatossa korporaatiolle ja vallan ja vastuun yhteys on hämärtynyt. Missä mah-
taa vastuu tänään olla?

Palaan vielä hieman ns. Kiina-ilmioon. Joistain kannanotoista on välittynyt sellainen henki, että korporaatiot moralisoivat ja syyttävät yrityksiä ns. yhteiskuntavastuunsa pakoilusta, jos ne joutuvat irtisanomaan työntekijöitään. Vaikeampaa on katsoa peiliin ja tunnustaa meidän yhteiskuntamme poliittisten rakenteiden toimimattomuus. Vielä vaikeampaa tuntuu olevan se, että asialle oikeasti tehtäisiin jotain. Mielestäni sosiaalidemokraattinen hyvinvoinnin rahoitusmalli on nyt tullut tiensä päähän. Se ei ole kannustanut yrittäjyyttä eikä houkutelut Suomeen riittävästi uusia työpaikkoja. Painopiste on ennemminkin ollut tulonsiirroissa ja verotuksessa.

Voi myös kysyä, miksi Elcoteq selvittää yhtiölle järkevintä kotipaikkaa – eikä se aio kantaa yhteiskuntavastuutaan Suomessa? Yhtä hyvin voi kysyä, eikä ole oikeutettua, että Elcoteq kantaa yhä enemmän yhteiskuntavastuutaan Meksikossa, Unkarissa, Kiinassa tai Virossa, joissa kaikissa sillä on enemmän työntekijöitä kuin Suomessa?

Ja pakko on sanoa vielä pari sanaa siitä kvartaalitaloudestakin – yritysten realiteetteja sekin. En alkuunkaan ymmärrä valitusta kvartaalitalouden kauheudesta. Kolmikymmenvuotisen työurani aikana eri yrityksissä on tulosta

aina tarkkailtu kuukausitasolla ja toimittu sen mukaan. Lehtikeisari Aatos Erkko sanoi Uusi-maa-lehden haastattelussa, että kvartaalitalous ei hyödytä ketään. Mielestäni on täysin osakkeenomistajien edun mukaista, että hekin saavat tietoa yrityksen toiminnasta useammin kuin vain kerran vuodessa. Ei se, että yritys joutuu julkistamaan taloudellisen kehityksensä tarkoita sitä, etteikö sillä voisi olla pitkän tähtäimen strategia. Ei kvartaalitalous tarkoita, etteivätkö jopa osakkeenomistajat ja sijoittajatkin ymmärtäisi, ettei tuloksen joka kerta tarvitse parantua, jos pitkän aikavälin suunta on oikea. Mutta nykyaikaisesti johdetun globaalien yritysten on koko ajan tiedettävä missä mennään sekä pysyttävä reagoimaan muutoksiin nopeasti.

En ihmettele Erkon mielteitä pörssistä vetäytymisen mahdollisuuksista. Pörssi ei ole oikea paikka välinpitämättömälle omistajalle. Vai onkohan lausunnoissa kaksinaismoralismin tunkkainen tuoksu?

Totesin alussa, että Elcoteqilla on nykyään jo noin 16.000 työntekijää ympäri maailmaa. Suomessa työntekijöitä on noin 600. Yhtiössä on tehty lyhyen ajan sisällä päätöksiä merkittävistä investoinneista, jotka merkitsevät yhteensä tuhansia uusia työpaikkoja mm. Intiaan, Brasiliaan ja Venäjälle. Minulle ei ole yhdentekevää kasvaako vai väheneekö Elcoteqin Suomessa tarjoamien työpaikkojen määrä tulevaisuudessa. Mutta olen täysin vakuuttunut siitä, että lopputulos tulee riippumaan valtioval-
lan toimenpiteistä sen hyväksi, kuinka houkutteleva maa Suomi on yrityksille nyt ja tulevaisuudessa. ■